

עבודת השבת

פירוש "לילת הברכה"

חמשת חמשי תורה מסתימים בפטירתו של משה, שהתורה אותה הביא לישראל מן השמים נקראת על שמו 'תורת משה'. משה עולה אל הר נבו, משם מראה לו הקב"ה את כל ארץ ישראל, ואומר שהנה הגיע הזמן שתתקיים ההבטחה לאבות לתת את הארץ לבי ישראל. אך הוא, משה, יוכל רק לראות את הארץ ואליה לא יבוא. ושם בהר, במקום לא ידוע, מת משה ונקבר על-פי ה'. ומעידה התורה על משה: "ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו ולא גם לחו". לאחר שלושים ימי האבל שמקיימים בני-ישראל לאחר פטירת משה, מקבל יהושע את ההנהגה העם וממשיך לפעל בהצלחה ברוחו של משה רבו.

התורה מסתימת במלות הפלאה על משה הרב, המנהיג והנביא: "ולא-קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל-פנים. לכל האתות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים, ולפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. ולכל היד החזקה, ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל." (פירוש רבני)

בסוף התורה מופיע שם חדש לעם ישראל: השם 'ישרון'. שם זה מופיע לראשונה בשירת האזינו (וישמן ישרון ויבעט), ולאחר מכן פעמים בתחלת ברכות משה לישראל (ויהי בישרון מלך) ובסופן (אין כאל ישרון). שם זה מהווה מהפכה גדולה ביחס לשם של ישראל עד כה בשאר התורה: השם של עם ישראל החל מעקב אבינו אשר נקרא שמו יעקב על שם אחיזת העקב. שם זה הוא על שם "ויעקבני זה פעמים" כלומר על שם הסבוכים והתלאות הרבים שהצדק יעקב לעבר במהלך חייו. שמו של יעקב השתנה לישראל "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". גם שם זה נקרא על שם המלחמה שהיה על יעקב לעבר, אלא שהוא מורה על הנצחון במלחמה זו. שם זה הפך להיות שמו של העם שנוצר מעקב לאחר מכן. אם כן, עם ישראל נקרא על שם קשייו ואתגריו. והנה בסוף התורה, לקראת הכניסה לארץ ישראל מופיע שם חדש לישראל, המורה על ההפך הגמור - 'ישרון'. לעמית שני השמות הקודמים שנקראו על שם הסבוכים, השם 'ישרון' קורא לעם ישראל על שם הישרו והו שם שמורה על שלווה ומנוחה בפשטות בלא תקלות וסבוכים. הופעת שם זה היא למעשה הפיכת העקב למישור, בדיוק בהתאמה לנבואת ישעיהו (מ, ו): "והיה העקב למישור". וכך כותב הרמב"ן (דברים ו, יב): "ולכן יקראו יעקב 'ישרון', כי הפך העקב למישור".

כאשר מופיע השם 'ישרון' מקבל גם השם 'ישראל' מובן חדש לגמרי. מתברר כי לשם זה אין משמעות רק של 'שרית' כלומר מלחמה והתמודדות, אלא גם משמעות הפוכה - של ישירות ופשטות. על משמעות זו של השם ישראל עמד בעל הכלי יקר (בראשית לב טז): "ובאמר כי שרית עם אלקים עקר שם

משה מכנס את כל שבטי ישראל כדי לברכם לפני מותו. בפתח הדברים הוא פותח בשבח הקב"ה, שבח הכולל גם דברי הערכה וזכות לעם ישראל. ראובן הבכור ראשון לברכה. משה מברך שיזכה לעולם הזה ולעולם הבא בקרב כל השבטים, מבלי שחטאיו יעיבו על זכויותיו. משה סומך את ברכת יהודה לראובן, שכן שניהם נברו על מדותיהם וידעו להודות בחטאם (מעשה בלחה ומעשה תמר). עקר הברכה עוסקת בהבטחת הצלחה למלכים ולמנהיגים שיעמדו משבט יהודה. שבט לוי נחשב למעלה ומבחר בין השבטים וכך גם ברכתו ודברי השבח עליה. משה מצין את התנהגות המופתית של השבט בכל שנות הנדודים במדבר, על רקע התלונות והפרשיות הקשות שלו ואת מסעות העם. הוא גם צופה להצלחת החשמונאים בני השבט במלחמתם העתידית ביונים. ברכת בנימין, שבחלק נחלתו נבנה בית המקדש, סמוכה לברכת לוי שבניו שרתו במקדש. הברכה מתייחסת בעקר לבית המקדש, שפאמור וכה בנימין לשכנו בנחלתו.

משכן שילה שכן בחלקו של יוסף. וכך אנו מוצאים, שוב לפי אותם שקולים, את ברכתו סמוכה לברכת בנימין ולוי. בברכתו של יוסף אנו מוצאים ברכה רבה בגדולי הארץ ואזכור של מנהיגים גדולים אשר יעמדו משבט זה. זבולון ויששכר מתברכים יחדיו, שכן הם מקימים ביניהם שתפות מעניינת ומפלאה: בני זבולון עוסקים במסחר. ברוחי הסחר הם מתחלקים עם בני יששכר העוסקים בלמוד התורה. בני גד יושבים בערי הספר, ולכן ברכם משה בגבורה ויכלת הגנה על הארץ. בברכה נזכרת גם העבודה שגד בחר לשבת בארץ ישראל המזרחית, מקום בו נקבר משה עצמו. גם שבט דן היושב בספר, בצפונה של הארץ, זכה לברכת גבורה ויכלת הגנה. נפתלי זכה להתברך בנחלה טובה ומברכת סביב הכנרת. בברכת אשר אנו מוצאים התייחסות לישיבה בספר, בדומה לאחיו גד ודן. אך גם לברכה לשמן רב ומשבח ורבי ביזויה. בסיומו לברך בפרוט כל אחד מהשבטים, מסכם משה ואומר, כי מעל כל אלה עומדת ברכתם הכללית של בני ישראל האהובים ורצוים לפני ה'.

הישר שלו. וכך מבאר בפסיקתא בפירשתנו: 'בזמן שאתם ישרים לפני רובב שמים הוא פודה ועוזר אותך'. אך במדרש אחר (מדרש חזקוני שיר השירים א) נאמר שנקראו ישרון על שם שאמרו שירה על הים, וכך מבאר הגר"א בפירשתנו (בפרוש 'אדת אליהו'). לפי זה המשמעות היא שישיראל שרה, בלשון רבים, והי' הראשונה היא לשון עתיד – בדומה לצורה שבה נזכרה לשון השירה בתחלת שירת הים, 'אז ישיר'. רבנו בחיי מסביר באפן דומה מבחינה תחבירית אך שונה מצד תכנון, ששם זה 'נגזר מן "אשורנו" (במדרש כד, יז), על שם הראיה שראו כבוד השכינה עין בעין במתן תורה.

לסיים, נצין שישינו פייט מפרסם של ר' יהודה הלוי, 'יום ליבשה', שיש נוהגים לשיר אותו בברית מילה ובשביעי של פסח, וכך נאמר באחד הבתים שלו: 'וכל רואי ישרון, בבית הדי ישרון, אין כאל ישרון, ואויבינו פלילים'. אמנם לא נתן להביא מכאן ראיה למשמעות השם 'ישרון', אך לענין לא רחוק הדבר שכונת ריה"ל לכלל כאן שתי משמעויות שכלולות בשם זה, מלשון ראיה ומלשון שירה: בעתיד יביטו הכל על ישראל, והמעלה העליונה שידאו בהם, תביא אותם להכיר בד' ולשורר 'אין כאל ישרון'. (הרב יהונתן מיכאלי)

יעקב ממנו, כי יעקב מודה על 'עקב הלב מכל ואנש הוא' (דמיה יז ט) וישיראל לשון מישור כמו שנאמר לעתיד (ישעיה מ ד) והיה העקב למישור, ולא מישור הנראה ישר בעיני הבריות כי אם הנראה ישר בעיני אלהים ואדם". אם כן, בשירת האזינו ובפירשת זאת הברכה מתחדשת קריאת השם של עם ישראל על שם הישר. שם זה מתחדש לראשונה דוקא בהקשר של מצב בו עם ישראל חוטאים: "וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית כשית...". בכך מדגיש משה את ההפתעה הגדולה של העבדה שישיראל חוטאים: כיצד זה העם שנקרא על שם הישר חוטא? ובפירשת זאת הברכה מופיע התקון לכך: שם זה מופיע כפתיחה לברכות השבטים וכחתימה להם. בשתי ההופעות הללו ההקשר הוא של מצב בו ישראל מסדרים ומישרים מתוך קרבת ה' (לג, ה): "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל". ובהמשך (כו): "אין כאל ישרון רכב שמים בעורף ובגאותו שחקים". במדרש תנאים (דברים פרק יד) מבאר ששם זה של ישראל מצביע על מצב בו ישראל נוהגים בדרך הישר: "אין כאל ישרון" – כשישראל ישרים ועושים רצונו של מקום [אז] אין כאל". (הרב יואב אוריאל)

הראב"ע, הרמב"ן, המהר"ל, הכתב והקבלה ומפרשים נוספים, מבארים שעם ישראל נקרא בשם 'ישרון' על שם

פירת ההלכות

"דיני לישא ביו"ט" (סימן תקו)
ח. עשה שנלושה בערב יום טוב אין מפרשין עליה חלה ביום טוב, הואיל ואפשר היה לטל החלה מערב יום טוב, ומשום שנחשב כמתקן, וכן אין מפרשין תרומות ומעשרות ביום טוב משום שנחשב כמתקן. [שם].

ט. הלש עשה ביום טוב אסור לו לחקק בדפוס בעסה איון צורה או אותיות, ואפלו ביד אסור לעשות צורת עוף או אותיות וכדומה. [שם].

י. עונה שנאפחה מערב יום טוב ויש עליה צורות ואותיות מתר לאכל ממנה ביום טוב, ואין לחוש בזה משום מוחק, שאפלו בשבת יש להחיר וכל שכן ביום טוב. [ביעני אמר ח"ד סימן לח].

"פרטי דינים בהלכות יו"ט" (סימן תקטז-י)

א. מתר לגרד גבינה במורג חרוץ וכן במגרדה המיוחדת לכך, וכן לשנות קצת מפני שאפשר היה לגרד הגבינה מערב יום טוב, מבלי שתפוג טעם, אבל צנון וכן גזר שאם היה גרד מערב יום טוב היו מפגים טעם, מתר לגרד ביום טוב בלי שנוי, וכן מתר לטחן בשר ביום טוב במכונה המיוחדת לכך, ומתיר לנקותה אחר הטחינה. [ילקוט יוסף מועדים עמ' תעה].

עורך ומגיש: שלום ע.
ניתן לקבל את העלון לאימייל: avodat.ase@gmail.com

סיפור בהמשכים

"הסוכה החשוכה" חלק א.

אנשי ירושלים הכירו היטב את סכתו המיוחדת של הרב שלמה-דוד כהנא, רבה של העיר העתיקה בירושלים. רבים מהם עשו לעצמם נהג, בדרכס אל הפתח המערבי, להכנס אל סכתו של הרב, להתבשר שם בדברי תורה ושמחה ולהמשיך הלאה. רבות התאמץ הרב על דבר קיום מצוות סכה. הוא החל לבנותה, בעזרת תלמידיו, מיד במוצאי יום הכפורים. תמיד דאג שתהיה גדולה ורחבת-ידים, כדי להכיל את האורחים הרבים. צאצאיו הצעירים היו שוקדים במרץ, עד כניסת החג, ליפות את הסכה ולקשטה בכל פאר והדר. מנהג מוזר אחד נהג הרב. בשעה שכל סכות העיר היו מוארות היטב בליל החג, סכתו של הרב כהנא היתה תמיד חשוכה בליל חג הסכות. הסעודה נערכה בשמחה גדולה, אך לאור הנרות בלבד, וכאשר כבו הנרות הוסיף הרב לשבת בסכה עם תלמידיו ולעסוק בדברי תורה כל הלילה, בחשכה מחלטת! באחד מימי הסכות הואיל הרב לספר את פשר מנהגו המוזר. הימים ימי מלחמת-העולם השנייה. בתחלת שנת ת"ש (ספטמבר 1939) נכבשה פולין בידי הנאצים, לאחר הפצצות כבדות שהותירו חרבות בערי פולין, ובעקב בורשה. בהתקרב חג הסכות ידע הרב כהנא, שישמש רב בורשה, כי הפעם לא יוכל להדר בסכה ובמצוות ארבעת המינים, כהרגלו. לא היו בנמצא לולבים, הדסים וערבות. רק אתרוג אחד נמצא ביד ר' משלם קמינר, הממנה על בית-העלמין בורשה. הקמת סכה היתה בלתי-אפשרית. אמנם במחסן ביתו של הרב היו שמורים הקרשים והדפנות לסכה, אולם הקמתה היתה כרוכה בפקוח נפש ממש. הנאצים צמאי-הדם סבבו ברחובות, וכל סממן יהודי עלול היה להגביר את תאבונם לעשות שפטים בבית וביושביו. עם זה, הרב כהנא לא רצה בשום אפן לותר על המצוה החביבה עליו כל-כך. בימים שקדם החג שוטט באזור, כדי לאתר פנה חבויה באחת החצרות, שבה יוכל להקים את סכתו. לבסוף נמצאה קזאת בחצר הבית השלישי שליד ביתו. בעזרת תלמידיו הוציא בשקט ממחסן ביתו את הקורות והדפנות, העמיד את הסכה על תלה, וסביבה תלה בגדים וסדינים רטובים, כדי שיראה כאלו נתלו ליבוש. בהגיע ליל החג נכנס הרב בשקט אל סכתו החשוכה, עם שנים מתלמידיו. הם ערכו קדוש על שתי פרוסות לחם ושוחחו בלחש בדברי תורה. מעדני חג, קשטים ושאר סממני שמחה לא היו בסכה, אולם את לבו של הרב הציפה שמחה עלאית אדירה על הזכות שעלתה בידו לקים את המצוה כהלכתה. כדי שלא לעורר את חשדם של הנאצים, ששוטטו בכל פנה, נשארו הרב ותלמידיו בסכה במשך כל הלילה. למרות הפחד והמצאות הקשה, לא דברו על המלחמה ונוראותיה אלא במעלות החג ובמצוותיו, ובהן גם הרעיון שמסר הרב לתלמידיו: "תמיד שאלתי את עצמי – מתי מתקיימת שמחת החג בשלמותה? ההמשך בגיליון הבא!"